

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

06 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Методики викладання та навчання у вищій школі

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>магістерський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>052 Політологія</u> (шифр і назва)
освітня програма	<u>Глобальні студії та світова політика</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
Протокол № 6 від 16 червня 2023 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Шаповаленко** Марина Володимирівна – доктор політичних наук, професор кафедри політології

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 11 від 15 червня 2023 року

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Гарант освітньо-професійної програми

Юлія БІДЕНКО

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету
Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Методики викладання та навчання у вищій школі» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки магістрів спеціальності 052 «Політологія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета: Курс «Методики викладання та навчання у вищій школі» знайомить з основними принципами, методами, формами організації навчання, технологіями викладання політології у вищій школі.

Курс «Методики викладання та навчання у вищій школі» передбачає формування у магістрів методичних компетенцій як складових професійної компетенції майбутнього викладача вищої школи шляхом засвоєння та апробації методів навчання та викладання політології у ВНЗ, сучасних технологій навчання, оптимальної організації навчального процесу у розвинутих країнах світу. Особливу увагу надано питанням удосконалення навчального процесу з викладання політології, активізації роботи магістрів на підставі використання досвіду викладача з опрацювання багатьох питань методики навчання та викладання протягом виконання завдань міжнародних програм в США, Канаді, Угорщині та інших країнах Європи, а також викладання курсу «Політичні інститути та процеси в Україні» в університеті Меріленду в США.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- формування теоретичних уявлень магістрів про базовий понятійний апарат щодо категорій стосовно методики **викладання та навчання** за кордоном та в Україні,
- ознайомлення магістрів із трендами розвитку методики **викладання та навчання**, світової і вітчизняної, а також з навчальним процесом у ВНЗ та місцем у ньому методики навчання;
- висвітлення особливостей методів викладання політології у вишах;
- набуття початкового досвіду ведення науково-методичної роботи, дослідно-експериментальних форм педагогічної діяльності;
- ознайомлення з методичними напрацюваннями, що застосовуються в системі викладання політології.

В результаті вивчення курсу «Методики викладання та навчання у вищій школі» магістри повинні мати **загальні та фахові компетентності** та показати **програмні результати**.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Знання предметної області з «Методики викладання та навчання у вищій школі» та розуміння професійної діяльності політолога та викладача політології.

ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 05 Здатність бути критичним т самокритичним.

ЗК 06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 07. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми, які виникають в сфері методики навчання та викладання політології.

ЗК 09. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Фахові компетентності:

ФК01. Комплексне розуміння природи та значення політології як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та методику викладання та її сучасні інтерпретації.

ФК02. Поглиблене знання політичної теорії та володіння категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політологічної науки.

ФК03. Комплексне застосування широкого спектру знань, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

ФК04. Комплексне розуміння особливостей реалізації влади у різних політичних системах та застосування широкого спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики.

Програмні результати навчання

ПРН02. Використовувати державну та іноземну мову як усно, так і письмово на рівні, достатньому для ефективної професійної комунікації, розуміння іншомовних наукових текстів та підготовки до викладання політології.

ПРН03. Мати системний науковий світогляд та культурний кругозір, який включає розвинене критичне мислення, професійну етику та академічну добросесність, повагу різноманітності та мультикультурності.

ПРН04. Комплексне розуміти природу та значення **методики навчання та викладання політології** як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи її сучасні інтерпретації.

ПРН05. Знати на поглибленому рівні політичну теорію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової **політологічної освіти та викладання політології**.

ПРН06. Комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

ПРН08. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження з **методики викладання та навчання політології** з використанням широкого кола прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу.

ПРН09. Фахово викладати політологічні дисципліни на відповідному рівні даної освітньої кваліфікації

1.3. **Кількість кредитів: 4**

1.4. **Загальна кількість годин: 120**

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
1-й	
Лекції	
22 год.	
Практичні, семінарські заняття	
20 год.	
Самостійна робота	
78 год.	
Індивідуальні завдання не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми студенти- магістри повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

- понятійний апарат учбової дисципліни;
- розвиток методики викладання та навчання у світі та у вишах України;
- сучасні інтерактивні методи навчання та викладання політології;
- специфіку застосування новітніх освітніх технологій у вищій школі;
- інтелектуальні якості викладача як об'єкта та студента як суб'єкта навчально процесу у вишах,

вміти:

- аналізувати та впроваджувати у власну діяльність елементи сучасного викладацького досвіду з навчання студентів-політологів та студентів інших спеціальностей, які вивчають політологію;
- розробляти методичну складову сучасних технологій навчання у ВНЗ;
- застосовувати методи навчання в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (виклади тем, бесіди, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо);
- працювати з науково-методичною літературою, конструювати навчальні заняття за оптимальним поєднанням методів навчання;
- планувати структуру, зміст, процес організації лекції та семінарів;

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Модуль 1. Категорії методики викладання та навчання у вищій школі світу.

Тема 1. Предмет, цілі і завдання курсу "Методики викладання та навчання у вищій школі».

Підходи до визначення курсу «Методики викладання та навчання у вищій школі»: мета, задачі та завдання курсу. Вища школа як ключовий елемент системи вищої освіти. Місце вищої школи в системі освіти. Категорія навчання та викладання в методиці викладання. Склад навчальної діяльності та специфіка управління процесом навчання. Загальні особливості організації навчального процесу у вищій школі. Структури методичного знання та його рівні. Співвідношення предмету «Методики викладання та навчання у вищій школі» з іншими дисциплінами. Загальні і приватні методики викладання в вишах.

Тема 2 . Викладач політології як об'єкт навчання та викладання у вищій школі

Викладачі політології: поняття звань, наукових ступенів та посад. Ознаки професорсько-викладацького складу у вишах в умовах реформування вищої освіти. Специфіка праці фахівців-політологів в Україні у вишах. Професори з політологічною освітою та де-які особливості їх праці в Україні та за кордоном. Вимоги до професорів та платня за працю в Україні та за кордоном. Виклики в роботі викладача вишів в умовах демократії та Болонського процесу. Українські політологи і міжнародна професійна спільнота. Академічна мобільність викладачів політології у вишах, їх участь у міжнародних асоціаціях, програмах та конференціях.

Тема 3. Студент як суб'єкт навчання та викладання політології у вищій школі

Категорія студентства в політологічній науці. Особливості студентського періоду в житті людини. Студентство як суб'єкт навчання політології у вищій школі. Зміни соціально-політичного портрета сучасного студентства. Навчання студентів основам політологічного знання у вищій школі. Розвиток творчих здібностей студентів в ході викладання політології та суспільних дисциплін. Студентська субкультура та її політичний аспект. Політична активність студентства.

Тема 4. Генезис викладання та навчання політології у вищій школі США, Європи та світу.

Генезис викладання політичної науки у вищій школі США. Поява «Академії політичної науки», та «Школи політичної науки». Статус політичної науки у США. Роль Американської асоціації політичної науки (ААПН) у вишах. Етапи розвитку політологічної науки у США. Знамениті вчені-політологи, чия праця була пов'язана з університетами.

Аналіз політології як академічної дисципліни на національному рівні у Західній Європі. Генезис викладання політичної науки у і Західній Європі. Розвиток політології та політологічної освіти в Китаї. Викладання політології в Азії, Африці і Латинській Америці. Викладання політології на пост-радянському просторі.

Тема 5. Особливості викладання та навчання політології у вищій школі США.

Сучасний стан викладання політичної науки в США, її мета та завдання. Спектр політологічних дисциплін в США та їх зв'язок з політикою. Різноманітність політологічних дисциплін, цілей і задач викладання та навчання в різних типах вишів США. Особливості викладання політологічних дисциплін в університетах США. Методології навчання

політологічних дисциплін у вищій школі США. Особливості організації навчально-виховного процесу США. Активізація навчання та його методів як один з основних факторів підвищення ефективності і якості навчального процесу з політології.

Тема 6. Європейська інтеграція та її вплив на викладання політології в Західній Європі

Вища школа в контексті інтеграції в сфері освіти в Західній Європі. Формування співдружності провідних європейських університетів. Інституалізація політичної науки в Західній Європі. Демократичні основи політики вищої освіти в Європі. Останні тенденції освітньої політики Європейського Союзу. Вплив економічної кризи на університети Європи. Розвиток політології у вишах Західної Європи у зв'язку з завданнями інтеграції Болонською системою. Особливості вищої освіти України в контексті приєднання до Болонського процесу.

Модуль 2. Викладання та навчання політології в контексті методики: порівняльний досвід

Тема 7. Становлення викладання та навчання політології у вишах України.

Поява політології на теренах колишнього СРСР, її інституалізація в перші роки незалежності. Державний підхід до вивчення та навчання політології та її включення до навчальних програм вишів. Різноманітність процесу становлення викладання політології у вишах України. Українські виши, де викладають політологічні дисципліни. Місце політологічного знання у вищій освіті стосовно Закону про вищу освіту 2017 року. Діяльність політологічних асоціацій по впровадженню політологічної освіти у вишах України. Сучасний стан викладання політології у вишах України, деякі особливості, та загальні методики її навчання в вишах України.

Тема 8. Сучасні тенденції та реформи в контексті методики викладання та навчання політології у вищій школі України

Зміни та реформи організаційного характеру під час розвитку демократії. Поняття стандарту вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія». Зміни у змістовному характеру вивчення політології у державному освітньому стандарті дисципліни. Вимоги якості підготовки бакалаврів. Зміни в організації навчального процесу з викладання політології в останні роки та в зв'язку з пандемією. Навчання через дослідження. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук у закладах вищої освіти. Напрямки роботи Вченої Ради ВНЗ, ради факультету, кафедр; нові підходи до індивідуальних планів викладачів, аспірантів, магістрантів, докторантів. Навчальні плани спеціальності політологія, робочі плани і розклад занять, програми курсів окремих дисциплін з політології у порівняльному контексті.

Тема 9. Самостійна робота та дистанційне навчання в контексті політологічного знання у вишах України.

Поняття самостійної роботи студентів у вишах України. Мета та напрямки самостійної роботи студентів. Специфіка самостійного вивчення курсу з політології. Визначення завдань самостійної роботи студентів. Особливості самостійної роботи студентів у сучасних умовах.

Дистанційна освіта як особлива форма, що поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного навчання на основі нових інформаційних технологій і систем мультимедіа. Сутність і основні поняття дистанційного навчання. Викладач з політології в системі дистанційного навчання. Переваги і недоліки дистанційного навчання. Розвиток дистанційного навчання в Україні та його перспективи. Виявлення ставлення до використання дистанційного навчання з політології.

Тема 10. Сучасні та традиційні методики проведення лекцій з політології у вищій школі України

Місце і роль лекції в освітньому процесі. Переваги та недоліки лекції. Західні вчені про типову структуру лекції. Види лекцій та прийоми активізації викладання лекцій у вищій школі з огляду на зарубіжний досвід. Проблемні лекції, бінарні заняття як форми лекційного викладання політології. Особливості підготовки до лекції з політології. Вимоги, які пред'являє

лекція до викладача і до студентів. Застосування сучасних технічних засобів у процесі викладання та навчання протягом лекції. Деякі методичні особливості підготовки лекції і лекційного курсу з політології для майбутнього викладача. Поради до конспектування лекцій студентами в епоху технологічного прогресу.

Тема 11. Інтерактивні методики проведення семінарів з політології у вищій школі України

Методики проведення семінарів: навчальної, традиційної, орієнтованої на викладача і тренуючої, інноваційної, орієнтованої на студента, їх сильні та слабкі сторони. Проблеми поєднання різних форм та видів семінарського заняття при викладанні політології. Особливості організації та проведення різних видів семінарів із політології в Україні та за кордоном. Підготовка кафедри, викладача та студентів до викладання політології на семінарах. Основні вимоги до побудови планів семінарських занять з політології. Інтерактивні методи навчання на семінарах як елемент демократизації учбового процесу на прикладах зарубіжного досвіду. Стратегії та форми проведення семінарів з політології. Деякі методичні поради по проведенню семінару. Забезпечення викладачем більш успішної мотивації студентів до вивчення політології протягом семінарів.

Тема 12. Громадянське та політичне навчання в Україні.

Визначення громадянського навчання та його зв'язок з політологією. Напрямки здійснення громадянського навчання та його цільова аудиторія. Правове забезпечення громадянської освіти в Україні. Проекти з впровадження громадянської освіти, котрі фінансувалися іноземними донорами. Система політичного навчання, його мета, головні завдання та зміст у суспільстві. Система політичних ставлень. Ресурсне забезпечення політичного навчання. Співпраця з міжнародними інституціями у царині розповсюдження політологічного знання. Роль ЗМІ в розповсюдженні політологічного знання в Україні та за кордоном.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
л		п	лаб	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Категорії методики викладання та навчання у вищій школі світу												
Тема 1. Предмет, цілі і завдання курсу "Методики викладання та навчання у вищій школі».	10	2	2			6						
Тема 2. Викладач політології як об'єкт навчання та викладання у вищій школі	10	2	2			6						
Тема 3. Студент як суб'єкт навчання та викладання політології у вищій школі	10	2	2			6						
Тема 4. Генезис викладання та навчання політології у вищій школі США, Європи та світу	10	2	2			7						
Тема 5. Особливості викладання та навчання політології у вищій школі США	11	2	1			7						

Тема 6. Європейська інтеграція та її вплив на викладання політології в Західній Європі	11	2	1		7						
Разом за розділом 1	61	12	10		39						
Розділ 2. Викладання та навчання політології в контексті методики: порівняльний досвід											
Тема 7. Становлення викладання та навчання політології у вишах України.	8	1	1		6						
Тема 8. Сучасні тенденції та реформи в контексті методики викладання та навчання політології у вищій школі України	9	1	2		6						
Тема 9. Самостійна робота та дистанційне навчання в контексті політологічного знання у вишах України	11	2	2		7						
Тема 10. Сучасні та традиційні методики проведення лекцій з політології у вищій школі України	11	2	2		7						
Тема 11. Інтерактивні методики проведення семінарів з політології у вищій школі України	10	2	1		7						
Тема 12. Громадянське та політичне навчання в Україні	10	2	2		6						
Разом за розділом 2	59	10	10		39						
Усього годин	120	22	20		78						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин (денна)
1	Тема 1. Предмет, цілі і завдання курсу "Методики викладання та навчання у вищій школі»	1
2	Тема 2. Викладач політології як об'єкт навчання та викладання у вищій школі	2
3	Тема 3. Студент як суб'єкт навчання та викладання політології у вищій школі	2
4	Тема 4. Генезис викладання та навчання політології у вищій школі США, Європи та світу	2
5	Тема 5. Особливості викладання та навчання політології у вищій школі США	1
6	Тема 6. Європейська інтеграція та її вплив на викладання політології в Західній Європі	1
7	Тема 7. Становлення викладання та навчання політології у вишах України	1
8	Тема 8. Сучасні тенденції та реформи в контексті методики викладання та навчання політології у вищій школі України	2
9	Тема 9. Самостійна робота та дистанційне навчання в контексті політологічного знання у вишах України.	2

10	Тема 10. Сучасні та традиційні методики проведення лекцій з політології у вищій школі України	2
11	Тема 11. Інтерактивні методики проведення семінарів з політології у вищій школі України	1
12	Тема 12. Громадянське та політичне навчання в Україні	2
	Разом	20

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Від, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна)
1	Тема 1. Предмет, цілі і завдання курсу "Методики викладання та навчання у вищій школі» Дати визначення предмета, цілей та завдань курсу, показати їхній взаємозв'язок	6
2	Тема 2. Викладач політології як об'єкт навчання та викладання у вищій школі Пояснити як і чому викладач виступає об'єктом навчання та викладання у вищій школі	6
3	Тема 3. Студент як суб'єкт навчання та викладання політології у вищій школі Пояснити як і чому студент виступає об'єктом навчання та викладання у вищій школі	6
4	Тема 4. Генезис викладання та навчання політології у вищій школі США, Європи та світу Простежити генезис викладання та навчання політології у вищій школі США, Європи та світу	7
5	Тема 5. Особливості викладання та навчання політології у вищій школі США Показати (на прикладах) особливості викладання та навчання політології у вищій школі США	7
6	Тема 6. Європейська інтеграція та її вплив на викладання політології в Західній Європи Використовуючи рекомендована література висвітлити питання європейської інтеграції та її вплив на викладання політології в Західній Європи	7
7	Тема 7. Становлення викладання та навчання політології у вишах України Використовуючи рекомендовану літературу показати етапи становлення викладання та навчання політології у вишах України	6
8	Тема 8. Сучасні тенденції та реформи в контексті методики викладання та навчання політології у вищій школі України Використовуючи рекомендована літературу виявити сучасні тенденції та реформи в контексті методики викладання та навчання політології у вищій школі України	6
9	Тема 9. Самостійна робота та дистанційне навчання в контексті політологічного знання у вишах України Розказати про особливості самостійної роботи дистанційного навчання в контексті політологічного знання у вишах України	7
10	Тема 10. Опрацювання науково-методичної літератури з сучасного досвіду стосовно традиційних та сучасних методик проведення лекцій з політології у вищій школі України	7
11	Тема 11. Самостійно дознатися на підставі рекомендованих першоджерел особливості інтерактивної методики проведення семінарів з політології у вищій школі України	7
12	Тема 12. Опрацювання науково-методичної літератури та енциклопедичних джерел з теми громадянське та політичне навчання в Україні	6
	Разом	78

6. Індивідуальні завдання

Есе, реферати, конспекти лекцій, семінарів, підбір першоджерел. (1 час)

7. Методи навчання

Лекції-презентації, вивчення прикладів (case-study), написання аналітичних есе щодо розвитку політології; виступи з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях, участь у дискусіях, дебатах за темою семінарів., проведення міні-лекцій та семінарів у формі навчання, опанування онлайн-курсів.

8. Методи контролю

Поточний як засвоєння окремих тем: усне опитування або письмовий експрес-контроль, експрес-тестування, оцінка есе, виступів з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях, участі у дискусіях, дебатах за темою семінару, аналіз конкретних ситуацій.

Підсумковий семестровий контроль – обов'язковий, семестровий екзамен (за дворівневою шкалою оцінювання) у письмовій формі згідно з графіком навчального процесу, який проводиться в університеті відповідно до Положення про систему контролю знань студентів.

9. Схема нарахування балів

денна форма навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						іспит	Сума
Розділ 1			Розділ 2				
T1-2	T3-4	T5-6	T7-8	T9-10	T 11-12		
10	10	.5	10	10	10	5	60
						40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на заліку здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачем вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **екзамен в тестовій формі** (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожен вірну відповідь) дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Міжнародні конференції та міжнародне посередництво у вирішенні конфліктів», режим доступу <https://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=3868>

При вивченні кожної теми проводиться поточний контроль у формі виступів здобувачів, написання есе та тестового контролю із заздалегідь визначених питань.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та практичних заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність здобувача засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, рівень знань за результатами опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

За виступ на практичному занятті здобувач може отримати від 1 (доповнення, уточнення після відповіді або виступу іншого здобувача) до 5 (розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, монографій, статистичних даних, схем, тощо) балів.

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока

	активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Критерії оцінювання письмової залікової роботи

Максимальна сума балів за письмову роботу ЕКЗАМЕН складає 40.

Кількість балів	Критерії оцінювання
-----------------	---------------------

35-40	Студент цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Студент достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Студент розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Студент не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Обов'язкова

1. Авдеєнко А.П. Дементій Л.В., Поляков О.Є. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи студентів. *Проблеми освіти*. Київ, 2001. Вип.24. С. 108-111.
2. Білокопитов В. Напрями діяльності європейської асоціації університетів щодо забезпечення якості вищої освіти на сучасному етапі розвитку Болонського процесу. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2010/2010_2_15.pdf
3. Безусяк Я. І. Роль Болонського процесу в розвитку вищої освіти Європи та України. URL: <file:///C:/Users/asus/Desktop/дем.%20освіта/7/1983-7052-1-PB.pdf>
4. Болонський процес: Документи / Європейський ун-т / З.І. Тимошенко (уклад.). — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2004. — 169с.
5. Болонський процес: Нормативно-правові документи Болонський процес: Нормативно-правові документи / Європейський ун-т / З.І. Тимошенко (уклад.) З.І. Тимошенко (уклад.) . — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2004. — 101с.
6. Вавіліна Н.І. Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації*. 2019. №4. С. 16-27.
7. Величко О.Б. Гуманізація освіти та її вплив на становлення особистості студента. *Проблеми освіти*. Київ, 2001. Вип.24. С. 25-29.
8. Галактіонова І. В. До питання про необхідність вивчення навчальної дисципліни «Політологія» як обов'язкової студентами вищих навчальних закладів України. *Український науковий журнал*. 2009. №4. URL: <https://refdb.ru/look/1431510.html>
9. Горбатенко І. Політична наука і освіта в Україні: передумови виникнення, процес становлення, перспективи розвитку: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01. Київ, 2007. 20 с. URL: <http://www.nbu.gov.ua/scripts/www32.exe/jin=scripts/ep.in>

10. Горбатенко І. А. Розвиток європейської політичної науки: сучасні тенденції. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19581/1/Gorbatenko%2C%20I.pdf>
11. Геєць В.М. Наслідки демографічних викликів для економічного зростання в Україні. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/15/1.pdf>
12. Дем'янчук О. Політична освіта. Місток між державою та громадянським суспільством. *Громадянське суспільство: проблеми теорії та практики*. НАУКМА. Київ, 2008.
13. Дмитренко М.А. Політична освіта і політичне просвітництво в системі чинників суспільного розвитку. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3164/1/Dmytrenko.pdf>
14. Дзеджула О.М. Силабус навчальної дисципліни «Методика викладання в вищій школі». Вінниця, 2020.
15. Динаміка присвоєння вчених звань в Україні (2001-2017) <http://aphd.ua/dynamika-prysvoieniia-vchenykh-zvan-v-ukrani-2001-2017/>
16. Європейське простір висшого образования: историческая справка. URL: file:///C:/Users/asus/Desktop/дем.%20освіта/7/ЕПВО-Ист_справка.pdf
17. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навчально-методичний посібник / за ред. М.Л. Смульсон. Київ, 2008. 256 с.
18. Заячук, Ю. “Виклики” для професії університетського викладача в умовах сучасних реформ у галузі вищої освіти. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2013. Вип. 29. С. 131-138.
19. Здіорук, С. І. Карпенко, М. М., Богачевська, І. В., Зубченко, С. О. Іщенко А. Ю. Освіта і наука в інноваційному розвитку сучасної Європи: аналітична доповідь. Київ, 2013. 103 с.
20. Інтерактивні методи навчання / За ред. П. Шевчука та П. Фенриха. Щецин–Львів, 2005.
21. Інформаційні технології і засоби навчання: зб.наук. праць / за ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука. Київ, 2005. 272 с.
22. Кармазіна М. С. Політична наука в Україні: дисертаційний аспект. *Політичний менеджмент*. 2008. № 3(30). С. 17–28.
23. Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді. *Політичний менеджмент*. 2007. №6. С.82-88.
24. Кількість професорів і доцентів в Україні. URL: <http://aphd.ua/kilkist-profesoriv-i-dotsentiv-v-ukrani/>
25. Концепція громадянської освіти (виховання) особистості в умовах розвитку української державності. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302/>.
26. Козарь, Т. П. Реформи в системі освіти та особливості державної освітньої політики в розвинутих європейських країнах. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2011. №3. С. 31-35.
27. Концепція політичної освіти в Україні, створена Інститутом громадянської освіти Національного університету «Києво-Могилянська Академія» за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_6471-1522-13-30.pdf?070509083859 (дата звернення січень 2018).
28. Климчук В. Політична освіта як засіб реалізації політичних свобод демократичного процесу в сучасній Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2011. Вип. 1. С. 337–344.
29. Курс “Громадянська освіта” для 10-ти класників. Що пропонує програма. Нова Українська Школа (НУШ). URL: <https://nus.org.ua/questions/kurs-gromadyanska-osvita-dlya-10-klasnykiv-shho-proponuye-programa/>
30. Левченко, Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція : монографія. Вінниця, 2007. – 656 с.
31. Мадрига Т., Кобець Ю. Розвиток політичної науки: світовий досвід та національна практика. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. Випуск 12 . 2018.

32. Малихін О. В., Павленко І. Г., Лаврентьєва О. О., Матукова Г. І. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Київ, 2014.
33. Малихін О. В., Павленко І. Г., Лаврентьєва О. О., Матукова Г. І. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Сімферополь, 2011. 270 с. URL:
34. Мартиненко С., Європейський простір вищої освіти : тенденції розвитку та пріоритети. URL: [file:///C:/Users/asus/Downloads/ocvit_2013_2_22%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/asus/Downloads/ocvit_2013_2_22%20(1).pdf)
35. Методика викладання у вищій школі (мотивація навчальної діяльності): Матеріали методичного семінару «*Мотиваційний підхід до організації навчального процесу у вищій школі*». Тернопіль, 2011.
36. Михайличенко О.В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: навчальний посібник. Суми, 2009. С. 40-76.
37. Мистецтво бути викладачем: Практич. посіб./ За ред. О.І. Сидоренка. Київ: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2003. 144 с.
38. Нагасв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Київ, 2007.
39. Наукові ступені та вчені звання. URL: https://pidruchniki.com/70299/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/naukovi_stupeni_vcheni_zvannya
40. Новакова, О. В. Чинники вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки сучасних політологів в галузі вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін* : зб. наук. праць. – Київ, 2020. Вип. 27. С. 19-25. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29425>
41. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. *Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України* / за ред: О.П. Гребельник, Я.Я. Болюбаш, І.А. Шелест та ін. Київ, 2010. вип. 61.
42. Освіта для демократичного громадянства: посібн. для підготов. вчителів з питань освіти для демократ. громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007). / за ред: Р. Голлоб, Е. Хаддлестон, П. Крапф та ін.; пер. з англ. та адапт. Л. М. Ващенко ; за ред. Е. Хаддлестона ; заг. ред. укр. версії : Н. Г. Протасова. Київ, 2009. 92 с.
43. Особливості організації навчально-виховного процесу США. URL: <https://ped.bobrodobro.ru/39762>
44. Особливості організації навчально-виховного процесу у ВНЗ МВС Великобританії. URL: <https://ped.bobrodobro.ru/39758>
45. Півнева Л. М. Методика преподавания общественно-политических дисциплин. Канадско-Украинский проект «Демократическое образование. Университет Квинз». Киев, 2002. 83 с.
46. Півнева Л.Н. Соціальний контекст підготовки здобувача вченого ступеня у вищій школі України й США. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Питання політології*. 2012. №1007. С. 189-198.
47. Півнева Л.М. Студентство як політична субкультура (на прикладі України). *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки: Збірник наукових праць*. Харків, 2012. Вип. 1. С. 54- 60.
48. *Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 5-6 жовтня 2017 р. Запоріжжя, 2017.
49. Пінчук Є.А. Болонський процес і проблеми модернізації вищої освіти в Україні. URL: http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/22_Pinchuk.pdf
50. Політична наука в Україні ХХІ століття: стан та перспективи розвитку: Дослідження. Укл. С. Г. Рябов. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти» в Україні, 2005.–103с.
51. Політологія в системі професійної підготовки фахівця. URL: https://stud.com.ua/36510/politologiya/politologiya_sistemi_profesinynoi_pidgotovki_fahivtsya
52. Пометун О. Формування громадянської компетентності учнівської молоді: матеріали наук.-практ. конф. *Відкриття європейського року громадянської освіти в Україні*. Харків, 8-9.02.2005 р.
53. Присяжна Л. Політика України щодо плагіату. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1674:politika-ukrajini-shchodo-plagiatu&catid=8&Itemid=350
54. Прищак, М. Д., Залюбівська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця, 2019.

8. Навчальна програма інтегрованого курсу “громадянська освіта”. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/program-hromadyanska-osvita-24.11.2017.doc>
9. Токар І. Особенности методики преподавания политологии в США. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 2. С. 246-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_2_23
10. Черняк Д. Політична освіта як один з чинників демократизації суспільства. *Соціальна психологія*. 2011. № 2. С. 39-43.
11. Іжа М., Курносенко Л. В. Система підготовки державних службовців Китаю. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2015. № 2. С. 5-12.
12. Рудич Ф. Політична наука в Україні: стан і перспективи. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11602/01-Ryduch.pdf?sequence=1>
13. Уряд затвердив Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>
14. Круглашов А. Здобутки та проблемні питання розвитку сучасної політичної науки. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. – Київ–Миколаїв: Український центр політичного менеджменту, 2009. Вип. 17. 364 с.
15. Матвієнків С. Становлення української політології в контексті трансформації суспільства. *Політична наука в Україні: стан і перспективи* : мат-ли всеукр. наук. конф., Львів, 10–11.05.2007 р.
16. Міносвіти скасувало обов’язковість навчальних курсів для ВНЗ – експерт 14.01.2017. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/minosvity-skasovalo-oboviazkovist-navchalnykh-kursiv-dlia-vnz-136009.html>
17. Рафальський О. О. Суспільна функція політичної науки та її роль на сучасному етапі розвитку України. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 5. С. 44-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_5_13
18. Шайгородський Ю. Фактори інституалізації політичної науки в Україні / Ю.Шайгородський // Сучасна українська політика. Спецвипуск : Політична наука в Україні: стан та перспективи розвитку. К. : Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2013. С. 60-71.

Іноземні публікації

1. Addressing Global Environmental Security Through Innovative Educational Curricula/Ed. by Susan Allen-Gil, lia Stelljes, Olena Borysova. Publ. by Springer, 2009. 235 p.
2. African Studies Association. URL: <https://africanstudies.org/about-the-asa/>
3. African Studies Association. UK. URL: <http://www.asauk.net/about-us/>
4. Democracy and the Academy/ Ed. by Robert Weissberg. –Nova Science Publishers, Inc. 2000. 247p.
5. Department of political science. University of Pittsburgh. URL:<https://www.polisci.pitt.edu/fields-study/comparative-politics/latin-american-politics>
6. Haufler, Virginia. GVPT599 Teaching Political Science, University of Maryland, College Park Tydings. 2006.
7. Clark, Terry D. Beyond Post- Communist Studies Political Science and the New Democracies of Europe/ M. E. Sharpe. Armonk. 2002. 167p.
8. Goldsmith M., Goldsmith C. Teaching political science in Europe. doi:10.1057/eps.2010.38
9. Gorham E. B. The theater of politics: Hannah Arendt, political science, and higher education. - Publ. in USA by Lexington Books. 2000. 235 p.
10. ”Involve me, and I will understand”: How to Engage Students in Political Science Classes. URL: https://www.researchgate.net/publication/307588751_Involve_me_and_I_will_understand_How_to_engage_students_in_political_science_classes
11. Journell, W. Teaching politics in secondary education: Analyzing instructional methods from the 2008 Presidential Election // *The Social Studies*, 2011.102(6), 231-241. URL: <http://www.tandfonline.com/10.1080/00377996.2011.558939>
12. General concept of EU Public Policies course EU Public Policies Course Syllabus Statute of the Center of ES ENG. URL: <https://political-science.ukma.edu.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B8/%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80-%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD/>

13. Mini-Games for Teaching Political Science Methodology. URL: <http://www.bearnetwork.ca/wp-content/uploads/2018/10/Simulations-methods.pdf>
14. Ochoa-Becker, Anna S. Democratic education for social studies: an issues-centered decision making curriculum.- 2nd ed. /by Anna S. Ochoa-Becker.-Information Age Publishing inc. 2007. 346p.
15. Political science in Central-East Europe: Diversity and convergence / Rainer Eisfeld and Leslie A. Pal (eds.) Opladen: B. Budrich, 2010. 317 p.
16. Posch, A. Steiner, G. Integrating Research and Teaching on Innovation for Sustainable Development. *Emerald Group Publishing Limited, International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2006. Vol. 7, No. 3, 276-292p. URL: www.emeraldinsight.com/1467-6370.htm
17. Pring R. Political Education: Relevance of the Humanities. Taylor & Francis, Ltd. Oxford Review of Education. 1999. Vol. 25, No. ½. Political Education pp. 71-87. URL <http://www.jstor.org/stable/1050701>
18. Reinhardt S. Teaching for democratic learning in Civic Education and Competences for Engaging Citizens in Democracies. Editors: Murray Print and Dirk Lange, Cape, 2013.
19. Rosenzweig, Robert M. The Political University: Policy, Politics, and Presidential Leadership in the American Research University. Publ. by The Johns Hopkins University Press. 2001. 246 p.
20. Serow R. Research and Teaching at a Research University. Higher Education, Vol. 40, No. 4 (Dec., 2000), pp. 449-463. URL: <http://www.jstor.org/stable/3448010>
21. Silver, H. Managing to Innovate in Higher Education. Blackwell Publishing on behalf of the Society for Educational Studies. *British Journal of Educational Studies*. 1999. Vol. 47, No. 2. pp. 145-156 URL <http://www.jstor.org/stable/3122197>
22. Spring J. American Education. Publ. by Mc Graw- Hill Higher Education. 2000. p.307.
23. Szkudlarek T. (Ed.), Education and the Political, 1–13. 2013. *Sense Publishers and Mediterranean Journal of Educational Studies*.
24. Teaching Political Science. URL: https://www.colorado.edu/polisci/sites/default/files/attached-files/psci_7008_fall_2018.pdf
25. Teaching Political Science: The Professor and the Polity. Ed. by Vernon Van Dyke. Humanities Press Inc. 1997. 228p.
26. Tetlock, Philip E. Expert Political Judgement, How Good is it? How Can We Know? Princeton University Press. 2005. 363p.
27. The Latin American Association of Political Science. URL: http://alacip.org/?page_id=3
28. The South African Association of Political Studies. URL: <http://saaps.org.za/about/about-saaps>
29. Todd M., Phil Bannister and Sue Clegg. Independent inquiry and the undergraduate dissertation: perceptions and experiences of final –year social science students . *Assessment and Evaluation in Higher Education*. Vol. 29, N3, June 2004. p.335-355.
30. Voorhees R. Institutional Research’s Role in Strategic Planning. *New Directions for Higher Education*, N141. Spring, 2008. P.77-85.
31. Who is SAAPS? <https://saaps.org.za/about/about-saaps> About SAAPS

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, інше методичне забезпечення Закони України

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>
2. Закон України «Про вищу освіту» №1556-18, чинний від 01.07.2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 3, ст.25
6. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» від 13.10.2015 № 580/2015. URL: <https://www.pedrada.com.ua/news/416-poroshenko-pidpisav-ukaz-pro-strategiju-patriotichnogo-vikhovannja-molodi>
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та

методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах»

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167 **“Про присудження ступеня доктора філософії”**.

9. Порядок присудження ступеня доктора філософії – постанова КМУ / Опубліковано 26 січня 2022 року .

10. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика викладання дисциплін за фахом у вищих навчальних закладах» для студентів галузі знань 0401 – Природничі науки, спеціальностей: 8.04010401 – Географія, 8.04010402 – Економічна та соціальна географія. 2015 р. 14 с. Розробник: Бенедюк В. В. – доцент, кандидат педагогічних наук.

11. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 052 “Політологія”. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/07/052%20Politolohiya.pdf>

12. Статут ХНУ. (10 розділів) розділи 1 (загальні положення); 2 (повноваження засновника); 3 (обсяг цивільної правоздатності). С. 1-11. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/docs/statute/uk-statut2018.pdf>

13. Факультет соціології та управління. Кафедра політології. URL: https://sociology.at.ua/index/kafedra_politologiji/0-24